

ТЕМА 9 ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

План

- 9.1. Комунальна власність: особливості, проблеми та пріоритети реалізації управлінських рішень
- 9.2. Інститут комунальної власності в системі місцевих фінансів
- 9.3. Фінансове забезпечення підприємств комунальної власності
- 9.4. Застосування реінжинірингу під час розроблення санаційної стратегії підприємств комунального господарства

9.1. Комунальна власність: особливості, проблеми та пріоритети реалізації управлінських рішень

Забезпечення сталого економічного розвитку будь-якої країни базуються на органічному поєднанні загальнодержавного і регіонального розвитку. У реаліях XXI століття регіональний розвиток починає суттєво впливати та визначати темпи національного розвитку.

Особливо роль регіонів посилилась, коли економічні можливості регіонів почали відігравати домінуючу роль в окремих галузях економіки, зокрема у сфері туризму, розваг, рекреаційних послуг.

Загалом, сучасний стан місцевого та регіонального розвитку характеризується браком належного матеріального, фінансового, кадрового та іншого ресурсного забезпечення, необхідного для виконання завдань і повноважень органів місцевого самоврядування, кризою житлово-комунального господарства, систем енерго-, паливо-, водозабезпечення і соціальної інфраструктури, поглибленням диспропорцій у соціально-економічному стані територіальних громад і регіонів.

Місцева влада з року в рік змушена працювати в умовах обмеження власних фінансових ресурсів і глибокої залежності від державного бюджету. Місцеве самоврядування й далі приречене на стагнацію і залишається формальною декларацією, що аж ніяк не відповідає європейським цінностям, проголошеним Європейською хартією місцевого самоврядування.

За таких умов держава мусить втручатися, регулювати, збалансовувати місцеві бюджети, а кожний регіон повинен шукати свої індивідуальні шляхи поповнення місцевих бюджетів залежно від специфічних особливостей в історико-краєзнавчому плані, природоресурсному, майновому і трудовому потенціалі, економіко-географічному положенні.

Незначний перелік місцевих податків та зборів, які є складовою фінансових ресурсів місцевих органів влади, не забезпечує фінансової незалежності місцевих органів влади, що зумовлює потребу на такі фінансові ресурси, на які може впливати місцева влада. До них можна віднести ті, що формуються в процесі розпорядження майном, яке перебуває у комунальній власності й становить майнову основу місцевого самоврядування.

Однак якщо правовому режиму майна державної і приватної форм власності приділяється достатньо уваги з боку законодавця, науковців та практиків, то щодо правових питань реалізації права комунальної власності маємо зовсім іншу ситуацію. Як відомо, комунальна власність – це публічна форма власності, яка належить територіальним громадам та їхнім об'єднанням. Проте конституційний інститут комунальної власності не дістав належного й достатнього законодавчого регулювання; судового захисту; застосування у практиці органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Тому, незважаючи на закріплення низкою законодавчих та нормативно-правових актів певних прав і обов'язків органів місцевого самоврядування, у процесі реалізації ними права власника майна мають місце такі недоліки:

- статус регіонального самоврядування (на рівні областей і районів), окрім задекларованого «представлення спільних інтересів територіальних громад», залишився за межами конституційно-правового регулювання;
- відсутність чіткого юридичного, організаційного механізму управління комунальною власністю;
- не визначено чітких меж делегування виконавчому комітету повноважень ради (крім питань, які належать до виключної компетенції ради) з управління майном, що належить до комунальної власності;
- відсутність єдиного реєстру об'єктів комунальної власності;
- відсутність механізму залучення інвестицій.

Досліджувана форма публічної власності з'являється на українських землях наприкінці XIX століття у період їх входження до складу двох імперій – Австро-Угорської та Російської. Існування особливої комунальної власності територіальних громад підтверджували й акти Української Центральної Ради та інших вищих органів державної влади періоду національно-визвольної боротьби 1917–1921 рр.

З перемогою радянської влади на більшій території України (1920–1921) комунальна власність, як і місцеве самоврядування, були скасовані, а сама власність передана у власність радянської держави.

У пострадянський період термін «комунальна власність» уперше з'явився в Законі України «Про власність», ухваленому Верховною Радою України 26 березня 1991 року. Відповідно до статті 31 цього закону в Україні поряд із загальнодержавною власністю з'явилась і державна комунальна власність як власність окремих адміністративно-територіальних одиниць.

Фактично назва «державна комунальна власність» відображала нерозмежованість об'єктів державної і власне комунальної власності, яка збереглася певною мірою й донині.

Суб'єктами права державної комунальної власності було визначено адміністративно-територіальні одиниці, в особі обласних, районних, міських, селищних, сільських рад народних депутатів. Закон не визначив вичерпного переліку об'єктів права державної комунальної власності, а тільки зазначав, що таким може бути, крім переліченого у законі, й інше майно, необхідне для забезпечення економічного та соціального розвитку відповідної території.

На виконання Закону «Про власність» Кабінет Міністрів України 5 листопада 1991 року ухвалив Постанову «Про розмежування державного майна України між загальнодержавною (республіканською) власністю і власністю адміністративно-територіальних одиниць (комунальною власністю)».

Майно, яке перебувало на той час у загальнодержавній власності, передавалось у державну комунальну власність. Однак воно передавалось областям, а вже області (в особі виконавчих комітетів обласних рад народних депутатів) розмежовували майно між власністю областей, міста Києва, міст обласного підпорядкування, районів міста Києва за участю виконкомів нижчестоящих рад народних депутатів. Тобто безпосередньо області визначали, яке майно віднести до їхньої власності, а яке передати на нижчий рівень адміністративно-територіального поділу.

Така політика держави у галузі формування комунальної власності призвела до того, що низові адміністративно-територіальні одиниці – села, селища, міста були поставлені у залежність від областей і фактично відповідали традиційній (номенклатурній) моделі місцевого самоврядування, що поступово складалась.

Конституція України 1996 року уточнила форми власності в державі:

вона визнала комунальну власність як самостійну і незалежну від держави форму публічної власності. Відтак значною мірою втратив юридичну силу Закон «Про власність». Регулювання відносин власності закріплено в Конституції України, яка визначила коло об'єктів і суб'єктів права власності, рівність усіх суб'єктів права власності, гарантії права власності й обов'язки власників та встановила, що правовий режим власності має визначатися виключно законами України.

Комунальна власність не входить до складу державної, є самостійним об'єктом права власності, управління якою здійснює безпосередньо територіальна громада або створені нею органи.

Законодавчі принципи регулювання правовідносин у цій сфері закріплені, перш за все, у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні», хоча органи місцевого самоврядування, як юридичні особи публічного права, користуються й усіма правами власників, що визначені Цивільним кодексом України та іншими законами. Так, у законі затверджено поняття і зміст права комунальної власності як матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування, повноваження сільських, селищних, міських рад щодо відчуження комунального майна, в тому числі шляхом приватизації, повноваження виконавчих органів рад стосовно управління комунальною власністю та у сфері регулювання земельних відносин, повноваження районних і обласних рад з управління об'єктами комунальної власності.

З огляду на зазначене, слід констатувати, що Конституція України закріпила статус комунальної власності як складного конституційно-правового інституту, реалізація якого залежить від багатьох суб'єктів конституційного права: громадян, територіальних громад, органів місцевого самоврядування, місцевих органів виконавчої влади тощо. По суті, Конституція заклала такі основи реалізації комунальної власності, які дають змогу за допомогою конституційно-правових важелів гарантувати її належне та конституційне використання.

Головною характеристикою власності є не річ і не відношення людей до речей, а те, ким і як привласнюється річ, як таке привласнення зачіпає інтереси інших людей. Відповідно, власність виражає відносини між людьми з приводу привласнення речей.

Таким чином, суб'єктно-об'єктні відносини слід розглядати в площині поділу прав власності на володіння, користування й розпорядження. Володіння виступає як вихідна форма власності, а розпорядження й користування виступають як функції реалізації цілей власника. Відносини власності щодо володіння, користування та розпорядження можуть поєднуватися в руках одного суб'єкта або бути розподілені між різними суб'єктами.

Особливість управління комунальною власністю полягає в тому, що комунальна власність є власністю відповідних громад, сіл, селищ, міст, а органи місцевого самоврядування від імені та в інтересах територіальних громад відповідно до закону повинні здійснювати правомочності щодо володіння, користування та розпорядження об'єктами права комунальної власності.

Основними принципами володіння та користування майном територіальними громадами законодавець визначив доцільність, економність, ефективність, а також непослаблення, в результаті майнових операцій, економічних основ місцевого самоврядування.

У комунальній власності територіальних громад перебуває досить значна кількість майна. Джерела його походження є різними: створення за рахунок коштів громад, купівля, безоплатна передача з державної форми власності, дарування від фізичних або юридичних осіб тощо.

Від свого майна територіальні громади отримують доходи, наприклад, коли здають його в оренду чи продають. Водночас, вони як власники повинні нести витрати з утримання свого майна за рахунок коштів власних бюджетів.

Сучасні реалії України свідчать, що, попри володіння надзвичайно потужним трудовим потенціалом, природним, рекреаційним, туристичним потенціалом, що є основою місцевого економічного розвитку, його використання є неефективним.

Відомо, що бюджетний процес в Україні жорстко централізований, тому говорити про достатню кількість повноважень органів місцевого самоврядування у цій сфері не доводиться. Більшість територіальних громад фінансово жорстко залежать від держави, а їхні бюджети за рахунок власних доходів не покривають навіть необхідного мінімуму власних потреб громад.

Недостатність власних бюджетних коштів не дає змоги громадам не тільки вкладати гроші в інфраструктуру, соціальний розвиток відповідних територій, а й часто – на належному рівні утримувати комунальне майно.

Особливо гостро стоїть ця проблема у тому разі, коли йдеться про майно, що забезпечує життєдіяльність всієї громади чи більшості її мешканців – водогони, газопроводи, об'єкти енергозабезпечення тощо. Для обслуговування такого майна потрібні не тільки кошти, а й залучення спеціалізованих організацій, що мають відповідних спеціалістів, техніку. Можна йти шляхом створення відповідних комунальних підприємств, але це доцільно для великих та середніх міст, однак не підходить для сільських, селищних чи малих міських територіальних громад – фінансово та організаційно для них створення таких підприємств є економічно не вигідним.

Проте, з огляду на принципи бюджетоутворення, ідеального стану в реальному житті досягнути вдається вкрай рідко. Тому перед органами місцевого самоврядування часто постають питання про відчуження належного їм майна.

За роки приватизації (1992–2012) роздержавлено більше ніж 128 тисяч об'єктів. Починаючи з 1992 року, в Україні приватизовано 28 943 об'єкти державної форми власності та 99 828 об'єктів комунальної власності.

Проте відчуження такого вагомого масиву об'єктів комунальної власності не забезпечило органам місцевого самоврядування достатнього фінансового потенціалу, необхідного для реалізації повноважень.

Аби з'ясувати причини такої ситуації, слід констатувати, що рішення про відчуження об'єктів комунальної власності є результатом взаємодії таких складових: учасників суспільного вибору, правил і процедур, за якими відбувається ухвалення найважливіших рішень, об'єктів, з яких здійснюється вибір.

Для здійснення ефективного суспільного вибору в питаннях реалізації права власності в органів місцевого самоврядування в зазначений період була достатня кількість альтернатив і можливість їх порівнювати. Проте пріоритети, умови та механізми відчуження майна не визначалися програмами соціально-економічного розвитку територій. У результаті за економічними критеріями реалізовані рішення щодо відчуження об'єктів комунальної власності не були оптимальними з погляду ефективності управління ними.

Про це свідчить, зокрема, і продовження процесів відчуження комунального майна, які і сьогодні здійснюються поза схемами приватизації. Законодавець передбачив, що за відсутності спеціальних законодавчих актів, які б регулювали питання відчуження комунального майна, органам місцевого самоврядування слід використовувати за принципом аналогії законодавчі акти, що регулюють питання відчуження державного майна. Закон України «Про приватизацію державного майна» регламентує приватизацію як державного майна, так і об'єктів права комунальної власності, але відчуження об'єктів державної власності, як і комунальної, може здійснюватися за іншими процедурами та в інший спосіб, ніж приватизація.

Так, відповідно до Закону України «Про управління об'єктами державної власності» Кабінет Міністрів України відповідною Постановою затвердив Порядок відчуження об'єктів державної власності, яким визначено процедури та способи відчуження об'єктів державної власності.

З огляду на те, що місцева влада з року в рік змушена працювати в умовах обмеження власних фінансових ресурсів і глибокої залежності від державного бюджету, а місцеве житлово-комунальне господарство перебуває у катастрофічному стані, що сприяє негативним соціальним настроям у суспільстві, органи місцевого самоврядування й далі ухвалюють рішення про відчуження комунального майна без впровадження системи планування та управління бюджетними коштами в середньостроковій перспективі.

Здебільшого рішення про відчуження майна та використання коштів від його продажу ухвалюють без прийняття бюджетних програм, які передбачають обґрунтованість тих управлінських рішень та визначення ефективності використання бюджетних коштів за встановленими показниками. Це свідчить про превалювання фіскальних чинників під час відчуження та управління комунальним сектором економіки.

Сучасна система фінансового забезпечення місцевого самоврядування в Україні скоріше стимулює споживацькі настрої у витрачанні коштів, а не активну мобілізацію коштів із можливих джерел. Вона спрямована на підтримку не самодостатніх (тих, що володіють власною фінансовою базою), а дотаційних територіальних громад та регіонів, оскільки діє правило: чим менше коштів надходить до місцевих бюджетів за рахунок власних джерел, тим більше вилучень слід чекати в наступному бюджетному році. І навпаки, чим менше таких надходжень, тим більше коштів надходить до місцевих бюджетів з державного бюджету. Органи місцевого самоврядування не

мають стимулів для більш ефективного розвитку інфраструктури, оскільки вигідніше залишатися реципієнтом, ніж переходити у розряд донорів.

Отже, цілком очевидним на сучасному етапі розвитку України та її регіонів є той факт, що система розробки концепцій, прогнозування, планування і розробка програм соціально-економічного розвитку мають стати структурно-визначальною складовою загальної системи державного регулювання, дієвим інструментом реалізації економічної політики держави. У них має бути представлений розгалужений та узгоджений комплекс перспективних заходів і стратегічних завдань, який уможливило б переведення економіки України на траєкторію економічного зростання.

Таким чином, фінансові ресурси органів місцевого самоврядування слід формувати на принципово нових підходах і методах, що визначають політику органу місцевого самоврядування щодо управління об'єктами права комунальної власності, враховуючи особливості кожного регіону.

Для накопичування необхідної інформації щодо наявності та стану використання комунального майна нагальною потребою є створення єдиного реєстру об'єктів комунальної власності. Його створення дасть можливість раціонально перерозподіляти основні фонди між підприємствами та установами у межах комунальної власності, відслідковувати процеси відчуження, пропонувати суб'єктам інших форм власності передачу комунального майна на умовах оренди, оперативніше вирішувати питання матеріально-технічного забезпечення комунальних структур. Усе це сприятиме більш раціональному і ефективному використанню наявних ресурсів і потенціалу комунального сектору господарського комплексу відповідної території.

Заходи з виконання повноважень суб'єкта комунальної власності мають бути підпорядковані стратегічному плану розвитку території, узгоджуватися з програмами соціально-економічного та культурного розвитку, здійснюватися з розрахунку результатів на довгострокову перспективу на основі належного економічного аналізу.

Система управління комунальною власністю будь-якої території має будуватись таким чином, щоб виконувати двоєдине завдання.

З одного боку, забезпечити достатню матеріальну інфраструктуру місцевого самоврядування, захистити інтереси комплексного розвитку території як єдиного соціально-економічного організму, сприяти створенню соціально гарантованого життєвого рівня населення і захисту його інтересів

як споживача послуг та продукції організацій і підприємств комунальної власності.

З другого – забезпечити ефективне управління майновим комунальним комплексом в умовах розвитку ринкової економіки, виходячи з повної господарської самостійності учасників ринкових відносин, необхідності сприяння підприємництву, поширення процесів приватизації та демонополізації.

Для вирішення зазначеного завдання механізм управління комунальною власністю має відповідати таким принципам:

Принципи механізму управління комунальною власністю

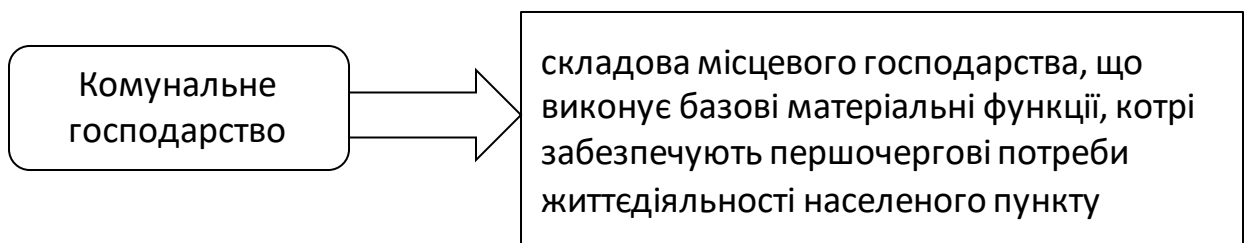
- узгодження державних, територіальних інтересів з інтересами мешканців території;
- економічна заінтересованість в ефективній діяльності об'єктів комунальної власності;
- диференційований підхід до об'єктів комунальної власності з погляду вибору форм та методів управління;
- забезпечення організаційно-методичної єдності щодо сукупності об'єктів, які входять до комунального майнового комплексу території;
- дотримання комплексно-цільового підходу до організації управління та формування відповідних комплексів в організаційній структурі управління стосовно сукупності об'єктів комунальної власності, що мають тісні економічні, виробничо-технологічні та функціональні зв'язки;
- виключення дублювання функцій в управлінні;
- підвищення відповідальності керівників різних рівнів управління за ефективне функціонування комунального сектору економіки території.

При цьому до питань обігу належного їм майна органи місцевого самоврядування повинні ставитися надзвичайно відповідально й у разі відчуження майна, як правило, використовувати такі принципи:

- недопущення безоплатного відчуження майна (дарування) суб'єктам недержавної форми власності;
- застосування, як правило, конкурентного способу відчуження майна;
- обов'язкове проведення оцінки такого майна.

Такі принципи дають змогу, за інших рівних умов, забезпечити найбільш оптимальні умови майнових операцій для територіальної громади як власника.

Фінанси комунального господарства є складовою частиною фінансів місцевого господарства, але підприємствам цієї сфери притаманні певні специфічні ознаки, що впливають з особливостей господарювання. Важливість виділення підприємств комунального господарства зумовлена роллю цих підприємств у житті наших громадян.

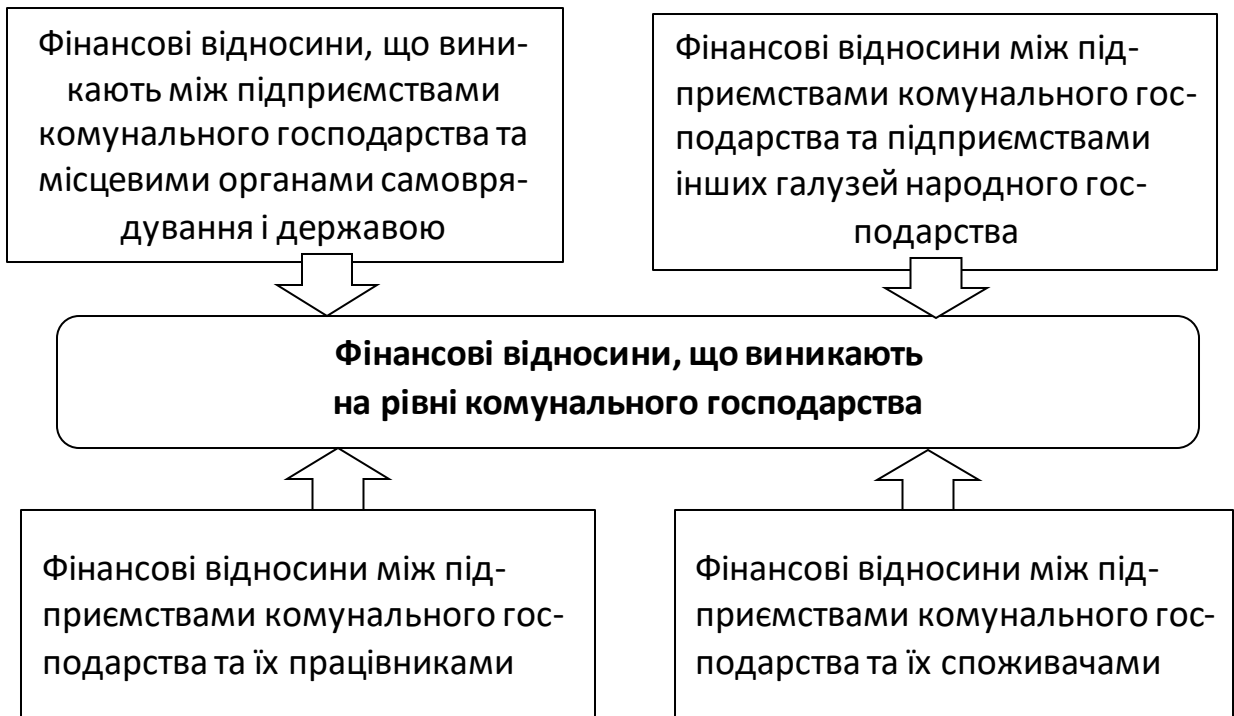

Спільне для фінансів комунального господарства і місцевих фінансів

- ✓ вони одночасно беруть участь в розподілі вартості сукупного суспільного продукту, де виникають фінансові відносини
- ✓ спільними є те, що суб'єкти фінансових відносин — це держава, місцеві органи самоврядування, підприємства та організації, а також окремі громадяни

Напрями діяльності комунального господарства

- Житлово-комунальне господарство, (житлові та нежитлові будинки й окремі будівлі);
- санітарно-технічні (водопроводи, каналізація, підприємства санітарної очистки);
- комунальної енергетики (електричні, газові та теплові мережі);
- підприємства й організації благоустрою (озеленення, освітлення, лісове господарство);
- дорожньо-мостове господарство;
- інженерний захист територій

Специфіка фінансових відносин у комунальному господарстві

- ✓ суттєво змінюється структура фінансових відносин, що виникає між підприємствами комунального господарства та місцевими органами самоврядування і державою. Важливо, що при цьому значно розширюється сфера фінансових відносин комунальних підприємств із місцевими органами самоврядування і звужується сфера фінансових відносин цих підприємств з державою, що пов'язано з реалізацією принципу субсидіарності;
- ✓ економічні відносини, що виникають між підприємствами комунального господарства та підприємствами інших галузей народного господарства, пов'язані з розподілом отриманої вартості і направленням її іншим підприємствам у формі дивідендів, отриманням прибутку на вкладений капітал, оплати виставлених штрафів, пені та неустойки. Це зачіпає передусім фінансові відносини з підприємствами житлового господарства, які є основними споживачами теплої та холодної води, опалення, вивезення сміття та інших послуг мешканцям будинків. Слід зазначити, що підприємства житлового господарства не завжди своєчасно і в повному обсязі розраховуються з комунальними підприємствами за надані послуги, що призводить до виникнення негативних фінансових відносин;

- ✓ фінансові відносини, які виникають між підприємствами комунального господарства та їхніми працівниками, пов'язані з формуванням і використанням фонду заробітної плати й інших грошових фондів, призначених для задоволення індивідуальних і колективних потреб працівників. Ці відносини можуть носити позитивний чи негативний характер, позитивний характер вони носять тоді, коли за рахунок фонду заробітної плати та інших грошових фондів задовольняються основні потреби працівників, і навпаки, коли основні потреби працівників не задовольняються за рахунок фондів грошових коштів, призначених для вказаної мети, ці економічні відносини носять негативний характер;
- ✓ фінансові відносини, які виникають між підприємствами комунального господарства та мешканцями житлових будинків, носять дещо ускладнений характер. Це пов'язано з тим, що мешканці будинків розраховуються за послуги, надані комунальними підприємствами, з житлово-експлуатаційними організаціями, а останні потім проводять відповідні розрахунки з комунальними підприємствами. Важливо зазначити, що мешканці будинків не завжди своєчасно і в повному обсязі розраховуються з житлово-експлуатаційними організаціями за надані комунальні послуги, тому останні також не завжди своєчасно та в повному обсязі розраховуються з комунальними підприємствами, тож ці відносини можуть носити як позитивний, так і негативний характер;
- ✓ на організацію фінансових відносин значно впливає порядок розрахунків із споживачами за надані послуги. Як правило, вони проводяться раз на місяць, що зумовлює в цих підприємствах значну дебіторську заборгованість з абонентної плати, що своєю чергою вимагає перекривати її власними оборотними коштами. При цьому нарахована абонентська плата одразу зараховується до доходів, що впливає на схему оподаткування прибутку підприємства. Тобто підприємства комунального господарства будучи складовою частиною місцевого господарства мають специфіку організації фінансових відносин

Висновки. Хоча Конституція України та Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» зробили суттєвий крок в урегулюванні питань управління комунальною власністю, та попри те уже кілька років на порядку денному гостро стоїть питання про прийняття першого закону «Про комунальну власність та управління об'єктами комунальної власності», який з позицій уже нового покоління законодавства, заснованого на пріоритеті прав

і свобод громадян, має врегулювати основні питання функціонування цієї форми власності.

9.2. ІНСТИТУТ КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В СИСТЕМІ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ

Місцеві фінанси являють собою фінансову базу діяльності місцевих органів виконавчої влади та управління, а також органів місцевого самоврядування. Основне призначення місцевих фінансів полягає в забезпеченні фінансової незалежності місцевого самоврядування. Місцеві фінанси забезпечують регіональні потреби у фінансових ресурсах і доходах та їх внутрішньотериторіальний перерозподіл.

Реальність місцевого самоврядування визначається насамперед матеріальними і фінансовими ресурсами, якими розпоряджається територіальна громада та які в сукупності становлять матеріальну і фінансову основу місцевого самоврядування.

Невід'ємним атрибутом місцевого самоврядування є особлива, самостійна форма власності, суб'єктом права якої є територіальна громада. У зарубіжних країнах її названо муніципальною формою власності.

Становлення інституту фінансів комунальної власності в Україні розпочалося із запровадженням у 1990 році комунальної форми власності. У зв'язку з тим, що суб'єктами права комунальної власності в Україні було визначено усі місцеві ради відповідних адміністративно-територіальних одиниць, утворилося кілька видів комунальної власності: комунальна власність областей, районів, міст, районів у містах, сіл і селищ.

Конституція України до **матеріальної і фінансової основи місцевого самоврядування** відносить рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, землю, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних та обласних рад.

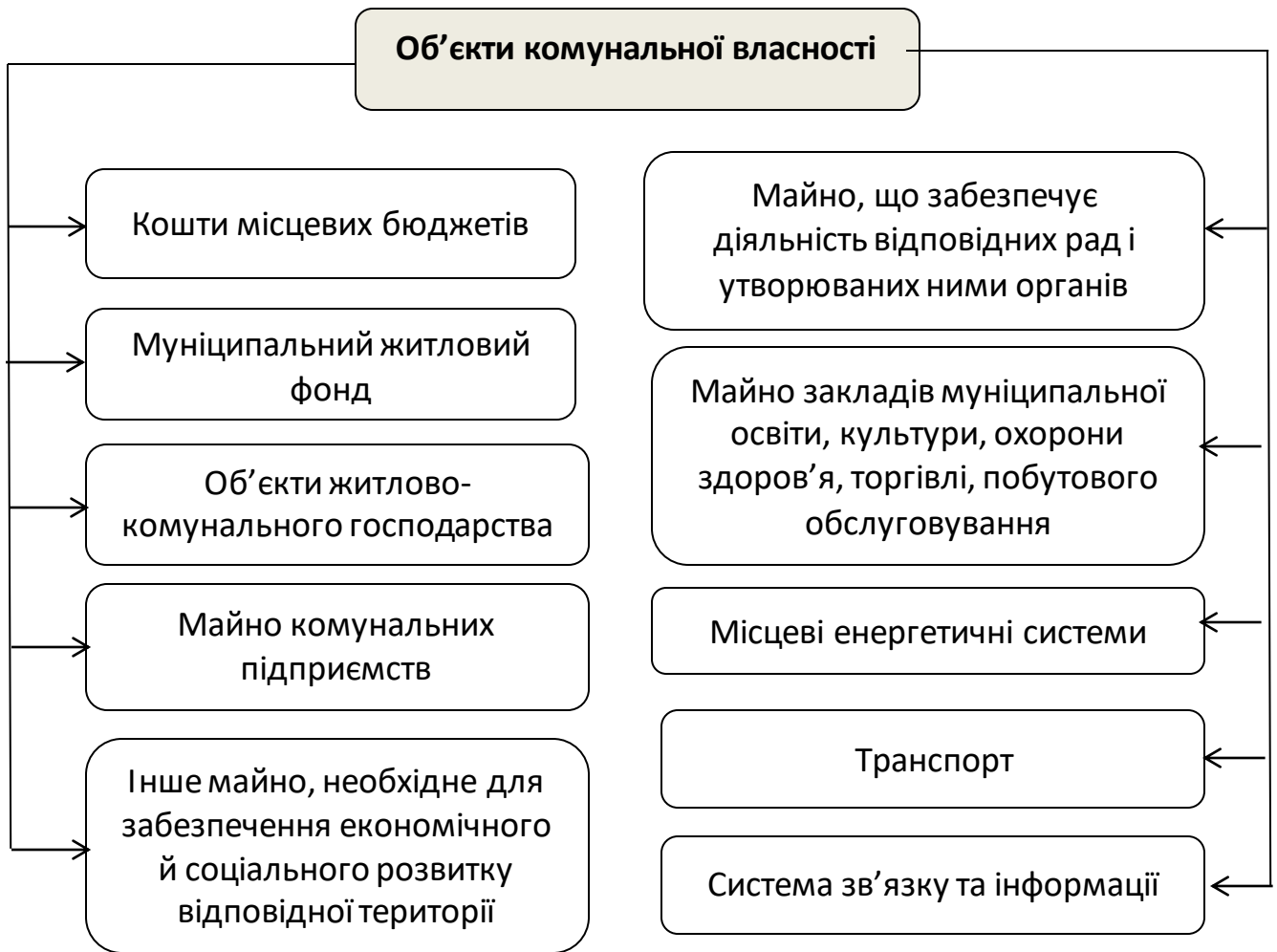
Комунальна власність так само, як державна, приватна та інші форми власності, є самостійною і рівноправною формою власності.

Комунальна власність являє собою колективну форму власності, оскільки відображає відносини колективного присвоєння жителями міст, сіл, селищ та об'єднань сіл коштів, об'єктів та майна цієї власності, відповідне ставлення до них як до своїх. Територіальна громада є колективним власником коштів, об'єктів, і майна комунальної власності.

Суб'єктами права комунальної власності є адміністративно-територіальні одиниці в особі обласних, районних, міських, селищних, сільських та районних у містах рад. У зарубіжних країнах суб'єктом права комунальної (муніципальної) власності є не адміністративно-територіальна одиниця, а територіальний колектив як носій місцевого самоврядування, і, відповідно, там немає різновидів комунальної власності.

На відміну від України, де було запроваджено обласну, районну, міську, районну в містах, сільську та селищну різновидності комунальної власності, в зарубіжних країнах право комунальної (муніципальної) власності реалізується лише на рівні первинної (низової) адміністративно-територіальної одиниці, що утворюється на базі територіального колективу як суб'єкта місцевого самоврядування. Економічною основою зарубіжних регіональних органів влади, котрі також мають певні самоврядні права, є кошти і майно, що перебувають у власності населення регіонів.

Об'єктами права комунальної власності є майно і доходи відповідних адміністративно-територіальних одиниць та їх територіальних громад (*рис.*).

У комунальній власності також перебуває майно, передане у власність області, району чи іншої адміністративно-територіальної одиниці іншими суб'єктами права власності. Визначено: держава та її адміністративно-територіальні одиниці не відповідають за зобов'язаннями одне одного у процесі реалізації права державної власності.

Перелік об'єктів права комунальної власності територіальної громади визначає відповідна сільська, селищна, міська рада.

Рухоме і нерухоме майно, інші об'єкти права комунальної власності громадського користування, які мають важливе значення для життєзабезпечення села, селища, міста, задоволення потреб територіальної громади та для збереження історико-культурних об'єктів, визначаються територіальною громадою як об'єкти виключного права комунальної власності.

Територіальна громада безпосередньо або через органи місцевого самоврядування володіє, користується і розпоряджається належним їй на основі права комунальної власності рухомим і нерухомим майном, коштами та іншими об'єктами з метою забезпечення надання необхідних громадських послуг. Так, відповідно до закону, територіальна громада – власник комунального майна може здійснювати з об'єктами комунальної власності будь-які господарські операції, передавати їх у постійне або тимчасове користування фізичним і юридичним особам, здавати в оренду, вносити як частку до статутного фонду підприємств та акціонерних товариств, продавати, купувати, використовувати як заставу, приватизувати, визначати в угодах та договорах умови використання та фінансування об'єктів комунальної власності, що приватизуються або передаються в користування та оренду тощо.

Відповідно до статті 13 Конституції України право комунальної власності територіальної громади захищається законом на рівних умовах з правами власності інших суб'єктів. Об'єкти права комунальної власності не можуть бути вилучені в територіальних громадах і передані іншим суб'єктам права власності без згоди безпосередньо територіальної громади або відповідного рішення ради чи уповноваженого нею органу, за винятком випадків, передбачених законом.

Формування інституту комунальної власності в Україні ще не завершено, і воно має свої особливості.

Особливості формування інституту комунальної власності в Україні

По-перше, на відміну від практики більшості розвинутих країн, в Україні майно комунальної власності сформовано шляхом його безоплатної передачі із загальнодержавної до комунальної власності. В інших країнах майно муніципальної (комунальної) власності сформоване, як правило, шляхом викупу об'єктів приватної власності до власності територіальних колективів, а також шляхом створення об'єктів комунальної власності за рахунок коштів органів місцевого самоврядування.

По-друге, в інших країнах на відміну від України до 1996 року, майно комунальної (муніципальної) власності не зараховується до складу державної власності і є самостійною формою власності – власністю територіальних колективів.

По-третє, у зарубіжних країнах суб'єктом права комунальної (муніципальної) власності є не адміністративно-територіальна одиниця, а територіальний колектив як носій місцевого самоврядування, і, відповідно, там немає різновидів комунальної власності. На відміну від України, де було запроваджено обласну, районну, міську, районну в містах, сільську та селищну різновидності комунальної власності, в інших країнах право комунальної (муніципальної) власності реалізується лише на рівні первинної (низової) адміністративно-територіальної одиниці, що утворюється на базі територіального колективу як суб'єкта місцевого самоврядування.

З метою забезпечення умов для надання громадських послуг на належному рівні органи місцевого самоврядування використовують об'єкти комунальної власності відповідно до рішень місцевих рад.

Висновки. Інститут комунальної власності відіграє дуже вагомий роль у системі місцевих фінансів загалом, а також у формуванні доходів і видатків місцевих бюджетів зокрема. Тому потрібно забезпечити розв'язання проблем його функціонування, що допоможе виконувати нагальні для громад соціально-економічні завдання за мінімальних витрат і з максимальним ефектом та дасть змогу забезпечити узгоджене виконання наданих повноважень і функцій органів місцевого самоврядування.

9.3. ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Основу ресурсного забезпечення місцевого самоврядування становить комунальна власність. Комунальна власність – це конкретне майно, фінансові та інші ресурси, що належать територіальній громаді. Об'єктами комунальної власності є майно органів місцевого самоврядування, комунальні підприємства та організації, майнові частки в статутних фондах господарських товариств, природні ресурси, об'єкти соціальної інфраструктури, місцевий бюджет, позабюджетні фонди, цінні папери. На практиці у комунальній власності перебувають заклади соціальної сфери, майно органів місцевого самоврядування, підприємства житлово-комунального господарства та місцевий бюджет.

У структурі комунальної власності, що склалася в Україні, переважають об'єкти, які є потенційними фінансовими центрами-реципієнтами: освіта – 36,3%; державне управління – 23,3%; охорона здоров'я та соціальна допомога – 9,5%; колективні, громадські та особисті послуги – 8,5%.

Фінансова діяльність підприємств комунальної форми власності має деякі особливості. Діяльність таких підприємств має комплексний міжгалузевий характер і прямо впливає на умови проживання, праці та відпочинку людей. Мета їхньої діяльності – якісне обслуговування замовників та населення щодо надання відповідних послуг. Ці підприємства, які є складовою місцевого господарства, мають специфіку організації фінансових відносин.

Так, підприємства частково утримуються з місцевих бюджетів. Фінансова діяльність підприємств комунальної форми власності опосередковує собою систему грошових відносин, які виникають у зв'язку з формуванням та використанням фінансових ресурсів з метою забезпечення ефективного функціонування відтворювального процесу і соціальної сфери.

Фінансові ресурси підприємств комунальної форми власності – сукупність грошових коштів, резервів і надходжень цільового призначення, що є в розпорядженні підприємств, які закріплені за ними на правах оперативного управління або повного господарського відання і використовуються на власні статутні потреби.

Первинне формування цих ресурсів проводиться в період створення підприємства шляхом формування статутного фонду, що складається з основних засобів і оборотних коштів. Статутний капітал комунального унітарного підприємства утворюється органом, до сфери управління якого воно належить, у період до його реєстрації як суб'єкта господарювання.

Мінімальна величина статутного капіталу такого підприємства встановлюється відповідною місцевою владою.

Підприємства комунального господарства за специфікою їхньої діяльності, як правило, є на локальних (місцевих) ринках природними монополістами.

Той факт, що більшість підприємств комунальної форми власності відповідає всім умовам природної монополії, визначає необхідність контролю за цінами на продукцію (роботи, послуги), що надаються ними. У нашій країні це здійснюється шляхом прямого регулювання цін і тарифів від по відними органами місцевої влади.

Згідно з Господарським кодексом України державне регулювання цін здійснюється шляхом установаження фіксованих державних та комунальних цін, граничних рівнів цін, граничних рівнів торговельних надбавок і винагород постачальникам, граничних нормативів рентабельності або шляхом запровадження обов'язкового декларування зміни цін.

Тобто структура ціни продукції (роботи, послуги) комунального підприємства має дві складові: собівартість, що виражає в грошовій формі витрати на виробництво і реалізацію послуги, та обсяг прибутку, що регулюється за допомогою показників рентабельності, які встановлює держава.

Відповідно до чинного законодавства у разі встановлення фіксованих цін, застосування яких унеможлиблює одержання прибутку підприємствами комунальної форми власності, органи місцевого самоврядування зобов'язані надати цим підприємствам дотації.

Надходження від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) є основним джерелом відшкодування коштів на виробництво і реалізацію продукції, утворення доходів та формування фінансових ресурсів. Від його величини залежить не тільки внутрішньовиробниче відшкодування витрат і формування прибутку, а й своєчасність та повнота податкових платежів, погашення банківських кредитів тощо, що в кінцевому підсумку позначається на фінансовому результаті діяльності підприємства.

Формування тарифів

1. Формування тарифів підприємствами здійснюється відповідно до річних планів виробництва, економічно обґрунтованих планових витрат, визначених на підставі державних нормативів (норм) витрат ресурсів, техніко-економічних розрахунків та кошторисів, ставок податків і зборів (обов'язкових платежів) та цін у планованому періоді, визначених на підставі прогнозних індексів цін виробників промислової продукції.

2. До тарифів включаються витрати зі створення резервного капіталу, що спрямовується на капітальні інвестиції, гранична величина яких визначається з урахуванням обсягу коштів, необхідних для забезпечення відтворення та розвитку основних засобів і нематеріальних активів, які підлягають амортизації.

3. Витрати зі здійснення капітальних вкладень, створення спеціальних інвестиційних фондів, забезпечення прибутковості інвестованого капіталу включаються до тарифів на строк не менш як п'ять років (у сумі, що не перевищує 20 відсотків загального обсягу витрат) згідно із затвердженою в установленому порядку програмою розвитку систем централізованого водопостачання та водовідведення. У процесі формування тарифів підприємство визначає джерела фінансування капітальних інвестицій за рахунок амортизації та планованого прибутку.

4. Тарифи збільшуються на суму податку на додану вартість.

5. Тарифи формуються для трьох категорій споживачів — населення, бюджетних установ, інших споживачів. Кожна категорія споживачів визначається на підставі економічно обґрунтованого розподілу витрат, пов'язаних із наданням послуг.

6. Тарифи, які встановлюються на рівні повної собівартості послуг, фіксуються на один рік.

7. Тарифи, які включають витрати на здійснення капітальних вкладень, фіксуються на строк, передбачений для виконання програми розвитку систем із централізованого водопостачання та водовідведення.

8. Органи влади, які уповноважені встановлювати (погоджувати) тарифи, можуть визначити додаткові категорії споживачів.

9. Рівень рентабельності формується з урахуванням необхідності сплати податку на прибуток підприємств та спрямування частини отриманого прибутку на технічне переоснащення підприємств і не має перевищувати в цілому по підприємству 12%, а для категорій споживачів — бюджетних установ та інших споживачів — не має перевищувати 15 та 50% відповідно.

Абсолютну ефективність діяльності будь-якого суб'єкта господарювання характеризує прибуток. В умовах ринкової економіки прибуток є важливим фактором стимулювання виробничої та комерційної діяльності підприємства й утворює фінансову основу для її розширення, задоволення матеріальних і соціальних потреб трудового колективу.

Прибуток підприємства комунальної форми власності є грошовим вираженням частини грошових надходжень, утворюваних підприємством. Він створюється в результаті як основної діяльності (водопостачання, водовідведення, тепlopостачання, перевезення пасажирів тощо), так і інших видів господарської діяльності (виконання різних робіт і надання господарських послуг), проте значну частку в його обсязі становить прибуток від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

Прибуток є частиною надходжень від реалізації. Аналогічно будь-якому суб'єкту господарювання виробничої сфери прибуток від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) підприємств комунальної форми власності безпосередньо залежить від двох основних показників: обсягу реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та її собівартості.

Для підприємств комунальної форми власності виробнича собівартість робіт (послуг) – це виражені в грошовій формі поточні витрати підприємства на їх виробництво (надання).

Перелік і склад статей калькулювання виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) установлює само підприємство залежно від специфіки його діяльності.

Собівартість реалізованих послуг

- ✓ прямі матеріальні витрати
- ✓ прямі витрати з оплати праці
- ✓ інші прямі витрати
- ✓ загальновиборничі

Адміністративні витрати, витрати зі збуту й інші операційні витрати

Прямі матеріальні витрати (водопостачання та водовідведення)

- ✓ витрати палива та електроенергії на технологічні потреби
- ✓ питної води, яка придбавається в інших підприємств відповідно до укладених договорів
- ✓ реагентів для очищення і знезаражування питної води та стічних вод
- ✓ матеріалів, запасних частин, купованих комплектуючих виробів, напівфабрикатів та інших матеріальних ресурсів, необхідних для забезпечення технологічного процесу

Прямі матеріальні витрати (теплова енергія)

- ✓ використання палива та електроенергії
- ✓ компенсація нормативних теплових втрат у теплових мережах та іншими технологічними потребами, визначеними відповідно до нормативів (норм)
- ✓ використання теплової енергії, яка придбавається в інших підприємств відповідно до укладених договорів
- ✓ використання холодної води відповідно до нормативів (норм), а також для постачання гарячої води у відкритих системах тепlopостачання відповідно до нормативів та з урахуванням витрат з її хімічної підготовки
- ✓ використання матеріалів, запасних частин, купованих комплектувальних виробів, напівфабрикатів та інших матеріальних ресурсів, необхідних для забезпечення технологічного процесу

Прямі матеріальні витрати (центральне тепlopостачання)

- ✓ використання теплової енергії відповідно до укладених договорів (витрати плануються виходячи з нормованих обсягів надання послуг з централізованого опалення та цін підприємств-постачальників
- ✓ використання електроенергії, що визначається виходячи з розміру встановлених доплат, надбавок, інших заохочувальних та компенсаційних виплат
- ✓ витрати з використання теплової та електричної енергії визначаються на основі планових цін (тарифів), але не вище цін, що склалися на відповідному ринку
- ✓ використання матеріалів, запасних частин, купованих комплектувальних виробів, напівфабрикатів та інших матеріальних ресурсів, необхідних для забезпечення технологічного процесу

Прямі матеріальні витрати (центральне постачання гарячої води)

- ✓ використання теплової енергії відповідно до укладених договорів з урахуванням обсягів фактично спожитої теплової енергії за показаннями будинкових приладів обліку, а у разі їх відсутності — за встановленими нормами використання електроенергії
- ✓ витрати з використання теплової та електричної енергії визначаються на основі планованих цін (тарифів),
- ✓ використання питної води для надання послуг з централізованого постачання гарячої води відповідно до укладених договорів із урахуванням обсягів фактично спожитої води за показаннями будинкових приладів обліку, а у разі їх відсутності — за встановленими нормами
- ✓ використання матеріалів, запасних частин, купованих комплектувальних виробів, напівфабрикатів та інших матеріальних ресурсів, необхідних для забезпечення технологічного процесу

Прямі витрати з оплати праці

- ✓ витрати з основної заробітної плати виробничого персоналу, діяльність якого безпосередньо пов'язана з технологічним процесом виробництва і наданням послуг централізованого водопостачання та водовідведення
- ✓ витрати з додаткової заробітної плати виробничого персоналу, що визначаються виходячи з розміру встановлених доплат, надбавок, інших заохочувальних та компенсаційних виплат

Інші прямі витрати

- ✓ внески на загальнообов'язкове державне соціальне страхування для виробничого персоналу
- ✓ амортизація основних виробничих засобів, інших необоротних матеріальних і нематеріальних активів виробничого призначення
- ✓ плата за оренду об'єктів виробничого призначення (у разі їх наявності)
- ✓ вартість води для промивки та обладнання

Загальновиробничі витрати

- ✓ витрати, пов'язані з управлінням виробництвом
- ✓ витрати, пов'язані з утриманням, експлуатацією, ремонтом, страхуванням, орендою основних засобів та інших необоротних активів загальновиробничого призначення, пожежною і сторожовою охороною об'єктів виробничого призначення, утриманням санітарних зон, оплатою послуг інших спеціалізованих підприємств та ін.
- ✓ витрати, пов'язані з опаленням, освітленням, дезінфекцією, виробничих приміщень, вивезенням сміття, та інші витрати, пов'язані з експлуатацією виробничих приміщень, які розраховуються виходячи з обсягів зазначених робіт, послуг та цін на них
- ✓ витрати, пов'язані з обслуговуванням виробничого процесу та інших допоміжних виробництв
- ✓ витрати, пов'язані з охороною навколишнього середовища
- ✓ витрати, пов'язані з удосконаленням технології та виробництва
- ✓ розрахована відповідно до законодавства амортизація основних засобів, інших необоротних матеріальних і нематеріальних активів загальновиробничого призначення
- ✓ податки, збори (обов'язкові платежі)

Прибуток, отриманий підприємствами комунальної форми власності, розподіляється за загальними правилами розподілу прибутку, які діють у країні. Насамперед частина його у формі податку спрямовується на формування фінансових ресурсів держави, частина прибутку може бути вилучена місцевими органами самоврядування для перерозподілу між іншими підприємствами комунальної форми власності. Чистий прибуток підприємств, як правило, спрямовується на розвиток діяльності, задоволення соціальних потреб тощо.

Оскільки майно підприємств комунальної форми власності перебуває у власності місцевих органів самоврядування, для фінансування цих підприємств, крім власних джерел, залучаються також кошти місцевих бюджетів та кошти, отримані в порядку перерозподілу між цими підприємствами.

Для здійснення господарської діяльності комунальні підприємства мають у своєму розпорядженні **власні оборотні кошти**, які поділяються на нормовані і ненормовані.

На відміну від промислових підприємств, де власні оборотні кошти становлять значну частку в складі виробничих запасів, у підприємств комунальної форми власності частка оборотних коштів у загальному капіталі підприємства неістотна. У складі нормованих оборотних коштів немає статей «Сировина, матеріали й купівельні напівфабрикати», «Готова продукція», «Незавершене виробництво». Одна з характерних статей оборотних коштів комунальних підприємств – «Абоненти», яка формується за рахунок коштів, що надходять за надані послуги та реалізовану продукцію. До джерел формування оборотних коштів належать власні кошти підприємства (прибуток підвідомчих підприємств, прибуток від комерційної діяльності), стійкі пасиви, асигнування з бюджету, короткотермінові позики банків.

Ще однією характерною особливістю функціонування комунальних підприємств є те, що в окремих випадках такі підприємства не можуть бути оголошені банкрутами. Так, відповідно до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» положення цього нормативного акта не застосовуються до юридичних осіб – підприємств, що є об'єктами комунальної власності, якщо стосовно них виключно на пленарному засіданні відповідної ради органів місцевого самоврядування ухвалено рішення щодо цього.

Серед підприємств комунального сектору особливе місце належить **водопровідно-каналізаційним підприємствам** (ВКП). Порівняно з іншими галузями економіки, ВКП мають відмінності у складі та структурі, розрахунку нормативів і показників використання, в порядку і джерелах фінансування основних засобів і оборотних активів, зумовлені специфікою технологічних процесів і фінансово-господарської діяльності.

У структурі основних засобів у ВКП переважають передавальні споруди. У процесі фінансового планування та аналізу на підприємствах ВКП використовується типовий набір показників, що характеризують ефективність використання основних засобів (фондовіддача, фондомісткість, рентабельність основних засобів і сума прибутку на одну гривню основних засобів). Однак оскільки продукція більшості підприємств є однорідною, то показник фондовіддачі обчислюється не тільки у вартісному, а й у натуральному виразі (наприклад, визначається об'єм поданої через водопровід води, об'єм відведених стічних рідин на одну гривню основних виробничих засобів).

Традиційно відтворення основних засобів і відновлення виробничих якостей водопровідно-каналізаційних підприємств здійснюється шляхом ремонту та капіталовкладень. При цьому особливістю функціонування суб'єктів господарювання водопровідно-каналізаційного господарства є застосування системи планово-запобіжних (комплексу заходів превентивного характеру, спрямованих на підтримування основних засобів у справному техніко-експлуатаційному стані) та аварійних ремонтів обладнання, машин, агрегатів, мереж і споруд, що потребує значних фінансових ресурсів на їх проведення. Видатки на поточний ремонт відносять на собівартість послуг, а затрати на капітальний ремонт, як правило, частково включаються до собівартості, а частина їх компенсується за рахунок амортизаційних відрахувань, наявних прибутків та бюджетних асигнувань.

Фінансування капітальних вкладень у прибуткових підприємствах водопровідно-каналізаційного господарства проводиться за рахунок амортизації, частини прибутку, довгострокових кредитів, коштів місцевих бюджетів; у неприбуткових – за рахунок бюджетних коштів.

За аналогією із суб'єктами господарювання у промисловості та сільському господарстві оборотні кошти водопровідно-каналізаційних підприємств поділяються на оборотні виробничі кошти і кошти обігу. Водночас склад і структура оборотних коштів водопровідно-каналізаційних підприємств у межах названих груп мають істотні відмінності порівняно з іншими галузями економіки, які пояснюються своєрідністю виробничо-господарської діяльності і процесу продажу продукції (послуг) таких підприємств.

Особливістю виробничо-господарської діяльності більшості таких підприємств є те, що вона має експлуатаційний характер, а вироблена ними продукція набуває форми послуг. Як наслідок, сировина і основні матеріали при наданні послуг такими підприємствами не використовуються, тобто немає потреби у створенні відповідних виробничих запасів.

Однак значна частка виробничо-господарської діяльності вказаних підприємств також має експлуатаційний характер. Наприклад, підприємства водопровідного господарства здійснюють забір води з природних джерел і тому не накопичують її запасів для безперервного постачання. У процесі виробничої обробки природна вода доводиться до кондицій питної і через трубопровідну мережу доставляється споживачам. Описаний етап виробничої діяльності за всіма ознаками має експлуатаційний характер, оскільки зводиться до утримання у справному технічному стані водопровідної системи.

Створюючи особливий вид продукції – послуги, процеси виробництва і споживання яких збігаються у часі, підприємства водогосподарського комплексу не потребують резервування оборотних коштів у запаси готової продукції. Завдяки цьому в основній діяльності більшості підприємств також немає незавершеного виробництва, тому не потрібно вкладати оборотні кошти у формування його запасів.

У результаті вказаних особливостей загальна потреба (сукупний нормаив) в оборотних коштах для водопровідно-каналізаційних підприємств порівняно з промисловими підприємствами є невеликою – 3–5% вартості основних виробничих засобів (у промисловості аналогічний показник нерідко перевищує 20%).

Як правило, водопровідно-каналізаційні підприємства реалізують власну продукцію (послуги) самостійно, без допомоги посередників. До того ж більшість комунальних послуг оплачується вже після їх споживання. Усе це зумовлює наявність у складі оборотних виробничих коштів специфічної статті – непрострочена заборгованість абонентів (споживачів продукції), а також значну частку в коштах обігу такої статті, як кошти в розрахунках (дебіторська заборгованість).

Отже, можна зазначити, що у складі оборотних виробничих коштів більшості водопровідно-каналізаційних підприємств немає таких статей, як сировина й основні матеріали, незавершене виробництво, однак є специфічна стаття «Абоненти», а у складі коштів обігу немає готової продукції.

Типовий перелік **нормованих оборотних активів** для більшості підприємств водогосподарського комплексу буде такий: допоміжні матеріали; запасні частини для ремонту; паливо і пальне, пально-мастильні матеріали; тара; господарський інвентар та інші малоцінні та швидкозношувані предмети; витрати майбутніх періодів; абоненти (непрострочена заборгованість споживачів послуг).

До **ненормованих оборотних коштів** належатимуть: грошові кошти на рахунках у банках і в касі підприємства; кошти в незакінчених розрахунках (за винятком абонентської заборгованості).

Визначення індивідуальних нормативів оборотних коштів для кожного виду запасів матеріальних ресурсів (допоміжних матеріалів, запасних частин, палива і пального, тари, малоцінних і швидкозношуваних предметів), а також за витратами майбутніх періодів здійснюється за тими самими методиками, що й у промисловості. Відмінність полягає лише в тому, що в основу розрахунку потреби в оборотних коштах (а саме для визначення одnodенної потреби ресурсів) береться не квартальний, а річний обсяг виробництва продукції (надання послуг).

За джерелами утворення оборотні кошти ВКП традиційно можна поділити на три групи:

- власні – створюються за рахунок бюджетних асигнувань та отриманого прибутку;
- прирівняні до власних – фінансуються за рахунок стійких пасивів;
- позичені – формуються з коштів, залучених на фінансовому ринку.

Важливим джерелом фінансування покриття (поповнення нестачі або приросту нормативу) оборотних коштів підприємств водопровідно-каналізаційного господарства є стійкі пасиви. Внаслідок особливостей установленого порядку розрахунків і нагромадження фінансових ресурсів, поряд із нормальною (непростроченою) заборгованістю за оплатою праці персоналу і платежами до бюджету та цільових фондів, на вказаних підприємствах постійно виникає сума стійких пасивів, яка складається з доходів майбутніх звітних періодів (аванси, передплати і переплати споживачів комунальних послуг), частини амортизаційних відрахувань на запаси матеріалів для капітального ремонту, тимчасово вільних залишків резервних та інших спеціальних фондів.

Особливості фінансової діяльності підприємств з благоустрою населених пунктів

Об'єкти благоустрою

Території загального користування

- ✓ парки (гідропарки, лугопарки, лісопарки, парки культури та відпочинку, парки-пам'ятники садово-паркового мистецтва, спортивні, дитячі, історичні, національні, меморіальні та ін.), рекреаційні зони, сади, сквери та майданчики;
- ✓ пам'ятники культурної спадщини;
- ✓ майдани, площі, бульвари, проспекти;
- ✓ вулиці, дороги, провулки, узвози, проїзди, пішохідні та велосипедні доріжки;
- ✓ інші території загального користування

Прибудинкові території

Території будівель та споруд інженерного захисту територій

РОБОТИ З РЕМОНТУ ТА УТРИМАННЯ ОБ'ЄКТІВ БЛАГОУСТРОЮ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ ПОДІЛЯЮТЬ НА ТАКІ ВИДИ

капітальний ремонт: роботи спрямовані на відновлення їх експлуатаційних характеристик, збільшення міцності та конструктивних елементів, а також збільшення габаритів об'єктів і окремих їх частин у межах норм

поточний ремонт (ремонт вулично-дорожньої мережі та штучних споруд поділяється на середній та дрібний): роботи, спрямовані на запобігання дрібним деформаціям і пошкодженням об'єктів благоустрою населених пунктів, на негайну їх ліквідацію

утримання (роботи з утримання об'єктів благоустрою населених пунктів полягають у регулярному проведенні заходів щодо запобігання передчасному зношуванню об'єктів, забезпечення нормальних умов їх функціонування)

Організація фінансування обслуговування об'єктів благоустрою

Власником об'єкта благоустрою може виступати державний орган влади або орган місцевого самоврядування. Відповідно до своїх повноважень власник на конкурсній основі визначає балансоутримувача об'єкта благоустрою.

Власник за поданням балансоутримувача щорічно затверджує заходи з утримання та ремонту об'єкта благоустрою на наступний рік та передбачає кошти на виконання цих заходів. Затверджується також перелік об'єктів проведення капітального ремонту

Вартість утримання об'єктів благоустрою розраховується на підставі економічно обґрунтованих планових витрат, визначених на підставі державних і галузевих нормативів (норм), витрат ресурсів, техніко-економічних розрахунків та кошторисів, ставок податків і зборів (обов'язкових платежів та цін у плановому періоді, установлених на підставі прогнозних індексів підприємства). Рівень рентабельності визначають місцеві органи самоврядування, але не вище середнього в галузі.

Ціни на матеріальні ресурси враховуються на рівні цін, установлених при проведенні закупівель на конкурсній основі за участі підприємств-виробників. Проведення технічної інвентаризації та паспортизації об'єктів благоустрою, інструментальний контроль за станом покриттів проїзної частини вулично-дорожньої мережі, обстеження та випробування мостів та шляхопроводів, діяльність, пов'язана з поведженням із тваринами в населених пунктах, здійснюються за рахунок бюджетних коштів на утримання об'єктів благоустрою

Висновки. У комунальній сфері нагромадилося багато складних проблем, які потребують якнайшвидшого вирішення, без чого неможливі подальший розвиток країни. Комунальний сектор економіки потребує докорінного реформування з метою забезпечення його розвитку, формування ринкових механізмів господарювання, зміцнення матеріально-технічної та фінансової бази, забезпечення прибутковості комунальних підприємств.

Основними напрямками реформування ВКП мають бути:

формування ринку послуг, створення конкурентного середовища; істотне підвищення обґрунтованої цінової політики; підвищення ефективності управління об'єктами ВКП; формування соціального партнерства підприємств

з органами місцевого самоврядування, активізація роботи відповідних дорадчих і консультаційних служб.

9.4. ЗАСТОСУВАННЯ РЕІНЖІНІРИНГУ ПІД ЧАС РОЗРОБЛЕННЯ САНАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВ КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Сучасний етап розвитку соціально орієнтованої економіки України ви значає необхідність першочергового вирішення завдань, пов'язаних із підвищенням рівня та якості життя населення. Завдяки своїй соціальній значущості комунальне господарство посідає чільне місце в економіці України, а проблемам, пов'язаним із кризою цієї галузі, в останні роки економічна наука приділяє істотну увагу. Дослідження причинно-наслідкового ланцюга кризових явищ на підприємствах комунальної власності дозволяє характеризувати сьогоднішній стан цієї галузі як аварійний, а якість комунальних послуг – як таку, що не задовольняє вимог споживачів.

За різкого скорочення бюджетного фінансування ці підприємства виявляють свою економічну неспроможність та неадекватність ринковим умовам господарювання.

Характеристика сучасного стану господарсько-фінансової діяльності підприємств комунального господарства

- ✓ фінансове становище підприємств, що надають житлово-комунальні послуги, незадовільне і зумовлене постійно зростаючою заборгованістю з оплати послуг з боку підприємств, бюджетних установ та населення;
- ✓ нерозв'язаними залишаються питання фінансування, оновлення, розвитку та модернізації діючих потужностей, насамперед водопостачання та водовідведення, санітарної очистки та переробки сміття;
- ✓ дійшов критичної межі технічний стан мереж і споруд, які експлуатуються підприємствами житлово-комунального господарства. Так, наприклад, в аварійному стані перебуває 30 відсотків водопровідних та 27 відсотків каналізаційних мереж, близько 40 тис. будинків (чотири відсотки житлового фонду України) належать до категорії ветхих та аварійних;
- ✓ кількість та обсяги повністю амортизованих основних фондів і обладнання теплоенергетики, водопостачання, водовідведення, міського електротранспорту, систем сміттєпереробки в 1,5—2 рази більші ніж у будь-якій іншій галузі. На межі повної зупинки перебуває ліфтове господарство

Головною причиною такого стану господарсько-фінансової діяльності підприємств комунального господарства є дуже значна капіталоємність основних засобів. Оновлювати, модернізувати та створювати нові основні засоби підприємства власними силами, лише за рахунок оплати за надані послуги, не в змозі. Тому головними джерелами забезпечення такого фінансування мають виступати кошти бюджету або кредитування

Концепція реінжинірингу досить нова і певною мірою є інноваційним напрямом, який застосовується з метою підвищення ефективності менеджменту на підприємствах.

Сучасна **концепція реінжинірингу** розглядає організацію як процес, дії якого спрямовані на встановлення і забезпечення доцільних зв'язків між елементами системи, з яких вона складається. М. Хаммер і Дж. Чампі у своїй теорії визначають реінжиніринг процесу управління як фундаментальне переусвідомлення і радикальну реконструкцію з метою поліпшення критично важливих у сучасних умовах критеріїв продуктивності.

Одним із шляхів подолання фінансової кризи є радикальне перепроєктування бізнесу. При цьому доцільно використовувати шляхи пересмислення бізнес-процесів, принципи та методи реінжинірингу.

Реінжиніринг комунального господарства – це інноваційна технологія, метою якої є підвищення показників ефективності функціонування підприємства шляхом заміни старої бізнес-моделі та зміни структури бізнес-процесів.

У контексті функціонування комунального господарства технологія реінжинірингу спрямована на перехід від переважно вертикальної координації дій до переважно горизонтальної, яка реалізується через санацію, тобто систему заходів, спрямованих на досягнення або відновлення платоспроможності, ліквідності, прибутковості і конкурентоспроможності підприємства-боржника в довгостроковому періоді. Фінансове оздоровлення підприємств комунального господарства потребує аналізу та подолання причин виникнення кризи, серед яких основне місце займає виявлення причин постійного зменшення якісних показників наданих послуг та невиправдано високих цін на ці послуги.

Для виявлення чинників, що зумовлюють виникнення фінансової кризи підприємств комунального господарства, проведено стратегічну діагностику чинників зовнішнього і внутрішнього середовища. Аналіз її результатів показує, що на підприємствах комунального господарства причини фінансової кризи переважно криються у зовнішньому середовищі, і тільки третину причин зумовлено чинниками внутрішнього середовища підприємства.

Тому санаційна стратегія, враховуючи специфічний характер діяльності підприємств комунального господарства, має свої особливості: інструментарій реінжинірингу сильно скорочується через непомірний зовнішньополітичний вплив, а сам процес реінжинірингу спрямований на внутрішні процеси діяльності цих підприємств, тобто основні зміни спрямовані на реорганізацію функціональних сфер діяльності підприємства комунального господарства.

Якщо почати з моніторингу фінансової сфери діяльності, зокрема використовуючи інструменти фінансового менеджменту, можна ґрунтовно дослідити фінансовий стан підприємства, що сприяє своєчасному виявленню кризи. При цьому слід зважити на те, що основні санаційні зміни, спрямовані на підвищення ліквідності та прибутковості, перебувають у сферах організації виробництва та стратегічного менеджменту. Цим зумовлено необхідність розроблення санаційної стратегії підприємства, яка враховує та компенсує негативні екзогенні й ендогенні зміни.

Рис. Схема розроблення санаційної стратегії на засадах реінжинірингу бізнес-процесів

Санаційна стратегія (рис.) спрямована на розв'язання фінансових проблем підприємств комунального господарства і, як наслідок, сприяє подоланню кризи. На першому етапі проводиться стратегічна діагностика зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства комунального господарства. Перш ніж діагностувати стан основних бізнес-процесів підприємства, слід провести оцінку й аналіз стратегічних зон господарювання та менеджменту організації певного підприємства комунального господарства.

Результати діагностики діючих бізнес-процесів підприємства комунального господарства є підґрунтям для застосування реінжинірингу з метою вдосконалення та підвищення ефективності їх функціонування. Реінжиніринг одночасно виступає методичним інструментом для розроблення санаційної стратегії.

Враховуючи викладене, можна стверджувати, що пріоритетність санаційної стратегії є напрямом досягнення фінансових цілей підприємства комунального господарства. Якщо негативні зміни в оточенні підприємства комунального господарства є настільки серйозними, що призводять до кризи, то саме санаційна стратегія на засадах реінжинірингу передбачає фундаментальне переосмислення і радикальне перепроєктування бізнес-процесів з метою досягнення суттєвого поліпшення якості функціонування цього підприємства.

Виходячи з діагностики ситуації, близько у 10 водоканалів переважає лінійно-функціональний тип організаційної структури. Організована вона суворо ієрархічно і характеризується поділом зон відповідальності і єдиновладдям, діяльність структурних підрозділів спеціалізована і визначається основною функціональною ознакою (виробництво, кадри, фінанси, постачання тощо, тобто однорідних видів діяльності) (рис.)

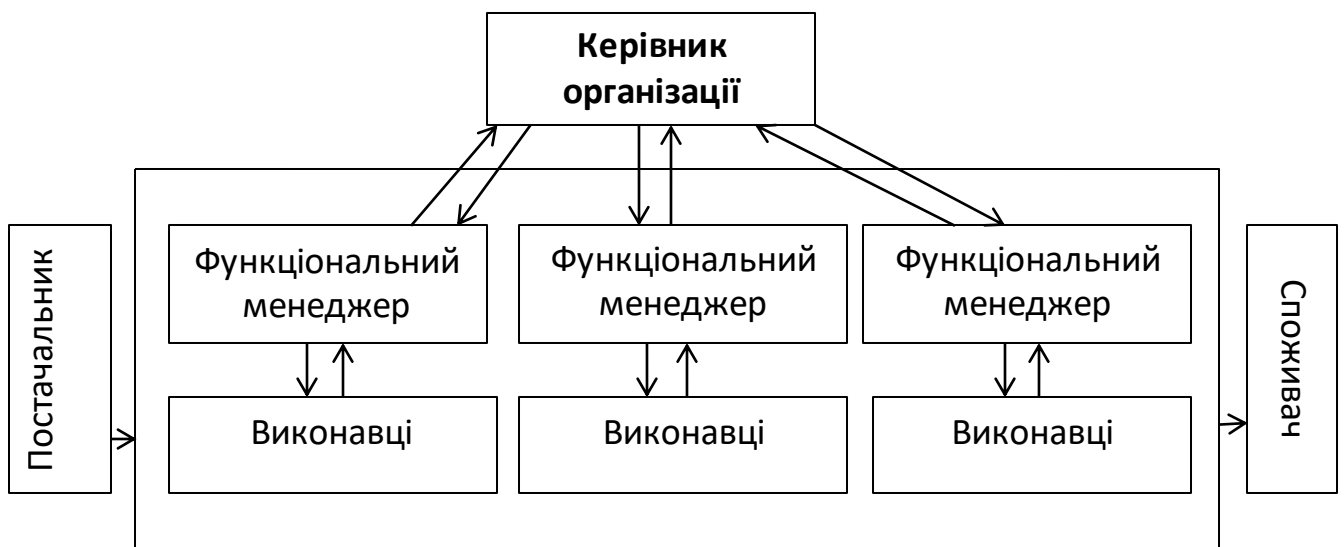

Рис. Спрощена схема лінійно-функціонального процесу управління організацією

Нові ж організаційні структури для водоканалів мають урахувати нові вимоги до розвитку систем управління. Ця структура має бути побудована на принципах управління з меншою кількістю рівнів ієрархії, а також замінити цехову систему управління на корпусну. Це дозволить зменшити кількість управлінського персоналу і відповідно знизити рівень умовно-постійних витрат (рис.).

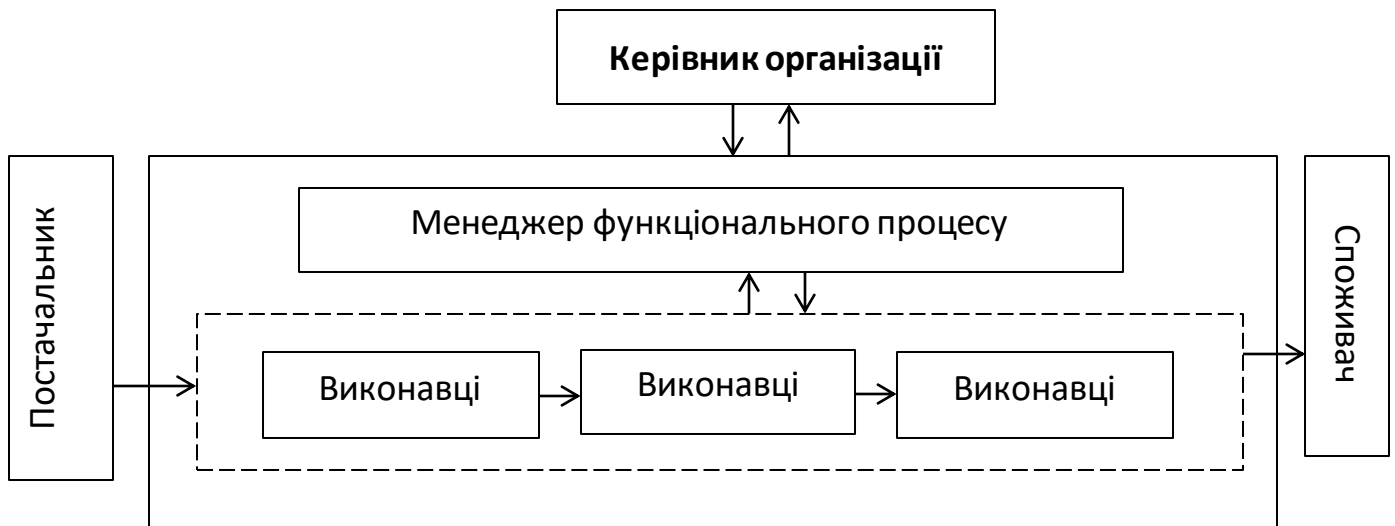

Рис. Спрощена схема інтегрованого процесу управління організацією

Для реалізації запропонованих змін необхідно передати частину функцій (наприклад: обслуговування інженерних мереж, укладання сервісних контрактів на обслуговування кількох будинків або району) іншим організаціям або фірмам.

Висновки. Використання санаційної стратегії сприяє подоланню проблем фінансової кризи, а також спрямоване на профілактику банкрутства підприємства комунального господарства.

Одним із найбільш ефективних шляхів реалізації санаційної стратегії підприємств комунального господарства є реінжиніринг бізнес-процесів. Розглянутий методичний підхід до формування санаційної стратегії може бути використаний широким колом підприємств комунального господарства.

Таким чином, подальшими перспективами має стати розроблення методичного інструментарію впровадження санаційної стратегії на засадах реінжинірингу.